

осілого населення Південного Подніпров'я не тільки у зовнішній торгівлі, але і про можливість посередницької торгівлі з кочовиками. Ним вперше було розроблено класифікацію кераміки місцевого виробництва, в окрему групу було виділено кераміку післямонгольського часу, а також ретельно проаналізовано господарську діяльність осілого населення. За підсумками археологічних досліджень у Південному Подніпров'ї, окрім низки наукових статей, у 1992 р. була опублікована монографія «Історико-культурний розвиток Південного Подніпров'я в IX—XIV ст.».

Значний внесок Аркадій Олександрович зробив у вивченні Балканодунайської культури. За результатами розвідок у районі Придунайських озер була складена археологічна карта пам'яток даної культури, на ряді поселень проведено стаціонарні розкопки — встановлено їхні розміри, планувальна структура, особливості архітектури, матеріальна культура тощо. Це дозволило реконструювати господарську діяльність населення Нижнього Подунав'я у IX—X ст.

Також, А. О. Козловський значну увагу приділяв вивченню витоків і деяких проблем історії українського козацтва: проводив розкопки на о. Хортиця, о. Байда та на Кам'янській Січі. Аналіз виявлених матеріалів дав змогу Аркадію Олександровичу підтвердити достовірність писемних джерел і зробити висновок про можливість участі частини осілого населення Півден-

ного Подніпров'я у формуванні запорозького козацтва.

Наукові напрацювання А. О. Козловського отримали високу оцінку на вітчизняних і зарубіжних конференціях.

З кінця 1990-х рр. Аркадій Олександрович займається дослідженнями давньоруського і пізньосередньовічного Києва, а з 2005 р. і дотепер — працює на посаді старшого наукового співробітника Відділу археології Києва і керує Старокиївською археологічною експедицією. За цей період він очолював близько 40-ка археологічних розкопок на території Верхнього Києва. Є автором і співавтором понад 55 звітів про археологічні дослідження на території Києва, а також близько 90 наукових публікацій.

Останні чотирнадцять років, у рамках планових тем свого Відділу, А. О. Козловський займається дослідженням Копиревого кінця — на сьогодні одного з найменш вивчених районів стародавнього Києва. За результатами цих досліджень завершується написання колективної монографії: «Копирів кінець у Києві».

До своїх обов'язків Аркадій Олександрович ставить сумлінно і відповідально, колеги його поважають.

Тож, користуючись нагодою, колектив відділу археології Києва та Старокиївської експедиції широ вітає ювіляра з Днем народження і бажає йому міцного здоров'я, щастя, успіхів, творчого натхнення і довгих років життя!!!

*Колектив відділу археології Києва
Інститута археології НАН України*

СВІТЛОЇ ПАМ'ЯТІ ВОЛОДИМИРА ДАНИЛОВИЧА БАРАНА

---

5 листопада 2019 р. відійшов у вічність визначний фахівець у галузі слов'яно-руської археології, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент Національної Академії наук України, двічі лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (1991, 2001) Володимир Данилович Баран.

Внесок В. Д. Барана в розвиток української і загалом європейської археології неоціненний. Саме завдяки його роботам, в Україні був сформований новий напрям археологічних досліджень — ранньослов'янська археологія. Наукові здобутки Володимира Даниловича Барана — це масштабні розкопки пам'яток I тис.

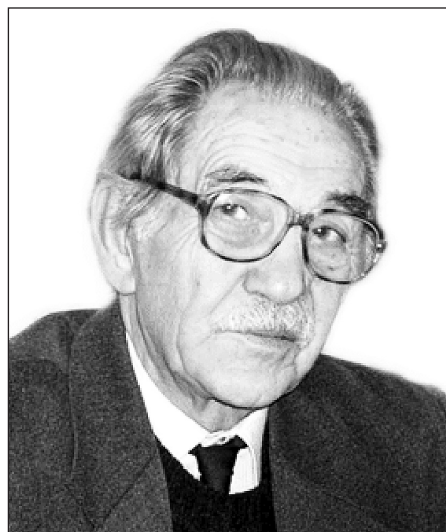
н. е., більшість з яких стали хрестоматійними, опрацювання та введення до наукового обігу отриманих матеріалів. Його наукові праці збагатили вітчизняне слов'янознавство і широко відомі в Європі.

Володимир Данилович народився 9 серпня 1927 р. в с. Дем'янів нині Галицького р-ну Івано-Франківської обл. в селянській родині. Його юнацькі роки припали на Другу світову війну, але попри всі негаразди після успішного завершення навчання у Рогатинському педагогічному училищі, в 1946 р. він вступив на історичний факультет Львівського педагогічного інституту. Після його закінчення молодий спеціаліст почав працювати науковим співробітником Львівського обласного архіву. У 1953 р. В. Д. Баран перейшов на роботу у відділ археології Інституту суспільних наук, де зайняв посаду молодшого наукового співробітника. Відтоді вся його професійна діяльність і, більш того, все його життя було пов'язане з археологією.

Відразу визначилося коло наукових інтересів молодого археолога — проблема походження та ранньої історії слов'ян. Цій темі він лишитья вірним все життя. Дослідження проблем слов'янського етногенезу, передусім, передбачало всебічне вивчення пам'яток першої половини I тис. н. е. Тому в 1954—1956 рр. молодий дослідник зосередився на пошуках, а потім на розкопках відкритих ним поселень перших століть н. е. Перші наукові публікації В. Д. Барана побачили світ у 1955 р., а в 1958 р. він успішно захистив кандидатську дисертацію «Поселення перших століть нашої ери біля с. Черепин».

На початку 1950-х рр. були відкриті та почали досліджуватися старожитності третьої чверті I тис. н. е., які заступали в часі черняхівську культуру і передували слов'янським пам'яткам VIII—IX ст. Зрозумівши значення таких комплексів для дослідження проблеми етногенезу слов'ян, Володимир Данилович у 1957—1967 рр. провів розкопки відкритих ним поселень VI—VII ст. у верхів'ях Дністра широкою площею. Саме В. Д. Баран у статтях 1964—1968 рр. та монографії «Ранні слов'яни між Дністром і Прип'яттю» (1972), що склала основу докторської дисертації, захищеної у 1973 р., першим узагальнив матеріали пам'яток початку третьої чверті I тис. н. е. Західної Волині і Верхнього Подністров'я, визначаючи їх як пам'ятки празької (празько-корчацької) культури.

Із 1967 р. В. Д. Баран перейшов на посаду доцента кафедри історії України Львівського

університету імені Івана Франка. За його ініціативи був створений Археологічний музей університету. У 1969 р. Володимира Даниловича запросили до Києва, на посаду заступника директора Інституту археології з наукової роботи. Згодом, у 1972—1973 рр. він виконував обов'язки директора Інституту, був головним редактором часопису «Археологія» (1970—1973) та головою щойно створеної спеціалізованої вченої ради для захисту дисертацій (1972—1977).

У 1974 р. з ініціативи В. Д. Барана створений відділ археології ранніх слов'ян, керівником якого він був до 2002 р. Створення відділу дозволило розгорнути всебічні дослідження археології та історії давніх слов'ян, залучити до цієї справи нових фахівців, розпочати підготовку молодих дослідників.

Організаційна діяльність не стала на заваді подальшим науковим розробкам вченого. Підсумком понад двадцятирічних досліджень черняхівських пам'яток стала монографія «Черняхівська культура (за матеріалами Верхнього Дністра та Західного Бугу)» (1981). Унікальним матеріалам ранньосередньовічних поселень присвячена монографія «Пражская культура Поднестровья (по материалам поселений у села Рашков)» (1988).

У колективній праці «Славяне Юго-Восточной Европы в предгосударственный период» (1990), за яку авторський колектив на чолі з В. Д. Бараном був удостоєний Державної премії України в галузі науки і техніки (1991), та монографії «Давні слов'яни» (відзначеній Державною премією України в галузі науки і техніки 2001 р.), авторських розділах у фундаментальних виданнях «Давня історія України» (т. 3), «Етнічна та етнокультурна історія Укра-

їни» (т. 1) викладено концепцію походження слов'ян, визнану як вітчизняними, так і зарубіжними фахівцями.

Концептуальна ідея В. Д. Барана полягає в тому, що слов'яни ніколи не були представлені однією археологічною культурою. Вони вже з найвіддаленіших епох виступали як окремі, хоч і споріднені, праслов'янські і слов'янські більші чи менші етномовні спільності, які мешкали поряд з іноетнічними групами у межах річчї Одри і Дніпра, але ніколи до раннього середньовіччя не заселяли всієї цієї території. Слов'яни — мешканці лісостепової і південної частини лісової зони сучасної України, починаючи від межі I тис. н. е., пережили всі інвазії і ніколи не були витіснені з місць свого проживання.

Поряд із дослідженнями ранньослов'янських пам'яток В. Д. Баран протягом 1981—1991 рр. працював у складі спільної німецько-української експедиції, що вивчала старожитності в м. Ольденбурзі (ФРН), у 1991—2002 рр. досліджував пам'ятки давнього Галича.

З відновленням державної незалежності України В. Д. Баран активно долучився до розробки проблем походження українського народу, працюючи в Інституті українознавства. Цьому присвячені його монографії «Походження українського народу» (2002), «Історичні витоки українського народу» (2005), «Давні слов'яни і походження українського народу» (2011).

Вивчаючи історичні витоки українців як частини слов'янського світу, В. Д. Баран виходив з того, що населення лісостепової частини України, незалежно від внутрішніх змін племінних структур та їх кордонів поступово стало рушійною силою процесів, які привели до утворення Київської держави. Розпад Київ-

ської Русі не вихідна точка зародження трьох східнослов'янських народів, а логічний наслідок різниці економічних, культурних та політичних інтересів тих етнічно відмінних племінних груп східного слов'янства, що входили до неї.

Етнічний розвиток східнослов'янських груп продовжився в іншому історичному вимірі, досягнувши свого логічного завершення — появи українського, а пізніше білоруського та російського народів.

Творчий доробок Володимира Даниловича нараховує майже 500 друкованих праць, серед яких 30 монографій, зокрема 14 індивідуальних. Усі його роботи демонструють конкретно-історичний підхід до розв'язання проблем етнічної історії та розуміння ним універсальності процесів європейського історичного розвитку, які відповідним чином відбилися й у слов'янській історії.

В. Д. Баран підготував 16 кандидатів та шість докторів наук. З його ім'ям пов'язане формування української школи археологічної славістики.

Загальнодержавним визнанням плідної і наполегливої праці В. Д. Барана стало обрання його у 1995 р. членом-кореспондентом Національної академії наук України. Володимир Данилович отримав визнання і на міжнародному рівні — він був обраний членом-кореспондентом Центрального німецького археологічного інституту, членом Виконавчого комітету і бюро Міжнародної унії слов'янської археології.

Світла пам'ять про видатного українського археолога Володимира Даниловича Барана назавжди залишиться в історії української науки та у серцях його учнів і послідовників, всіх, хто його знав і працював із ним.

*Н. С. АБАШИНА, кандидат історичних наук,
Національний Києво-Печерський
історико-культурний заповідник*

*Л. П. МИХАЙЛИНА, доктор історичних наук,
Національний Києво-Печерський
історико-культурний заповідник*

*О. В. ПЕТРАУСКАС, кандидат історичних наук,
Інститут археології НАН України*